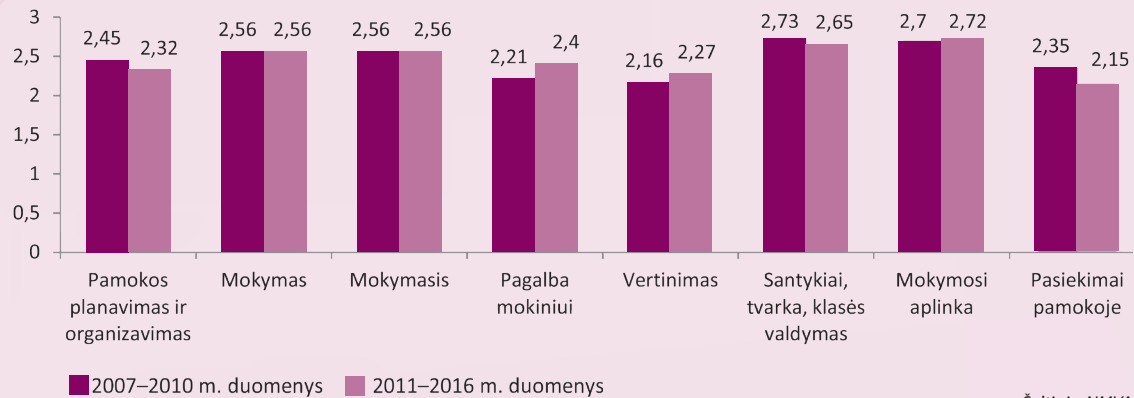

Meninio ugdymo pamokos kokybė pagrindiniame ugdyme – kokia ji šiandien?

2017
birželis,
Nr. 3 (159)

ISSN 1822-4156

Šaltinis: NMVA

Meninio ugdymo pamokų kokybės vertinimas pagrindiniame ugdyme

Pagrindiniai klausimai

Kokie tikslai keliami meniniam ugdymui Lietuvoje pagrindinio ugdymo lygmenyje?

Kiek pagrindinio ugdymo mokinių saviraiškos poreikiams tenkinti renkasi meninį ugdymą?

Kokia meninio ugdymo pamokos kokybė Lietuvos pagrindiniame ugdyme?

Ką vertintojai rekomenduoja tobulinti meninio ugdymo pamokose?

2007–2010 m. stebėtų meninio ugdymo pamokų kokybę išanalizuota ir apibendrinta švietimo problemos analizės leidinyje „Meninio ugdymo pamoka: ką reikėtų keisti“ (2012, balandis Nr. 2 (66)). Išorinio vertinimo duomenų analizė atskleidė, kad tuo metu meninio ugdymo pamokų kokybė pagrindiniame ugdyme buvo vertinama prasčiau nei pradiniame ir viduriniame ugdyme. Todėl šiame leidinyje analizuojami pastarųjų šešerių metų (2011–2016) duomenys, parodantys vertintų meninio ugdymo pamokų kokybę ir jos pokyčius pagrindinio ugdymo lygmenyje.

Meninio ugdymo plėtotei Lietuvoje yra palankios sąlygos, nes meninis ugdymas vaikus pasiekia ne tik bendrojo ugdymo mokyklose, bet yra ir tarp populiarių pasirinkimų saviraiškos poreikiams tenkinti. 2016–2017 m. m. beveik kas penktas pagrindinio ugdymo lygmens mokinys dalyvavo neformaliajame meniniame ugdyme.

Išorinio vertinimo duomenimis, 2011–2016 m. meninio ugdymo pamokose nežymiai pagerėjo pagalba mokiniui ir mokinių pasiekimų vertinimas. Tačiau reikšmingas neigiamas kokybės pokytis nustatytas vertinant pamokų planavimą ir organizavimą bei pasiekimus pamokoje. Vertintojai dažniausiai siūlo tobulinti pamokos uždavinio kėlimą ir asmeninės kiekvieno mokinio pažangos stebėjimą.

Išorės vertintojų nuomone, iki šiol per meninio ugdymo pamokas mokytojai linkę vadovautis mokymo, o ne mokymosi paradigma, pagal kurią daugiausia dėmesio skiriama mokiniui kaip ugdymosi proceso kūrėjui, turinio formuotojui ir vertintojui.

Kokybiška meninio ugdymo pamoka yra sudėtinga užduotis ir aukščiausias kvalifikacines kategorijas turintiems mokytojams – beveik kas antro mokytojo metodininko ir kas ketvirto mokytojo eksperto vestų pamokų įvertinimas buvo žemesnis nei bendras meninio ugdymo pamokų vidurkis.

Kokie tikslai keliami meniam ugdymui Lietuvoje pagrindinio ugdymo lygmenyje?

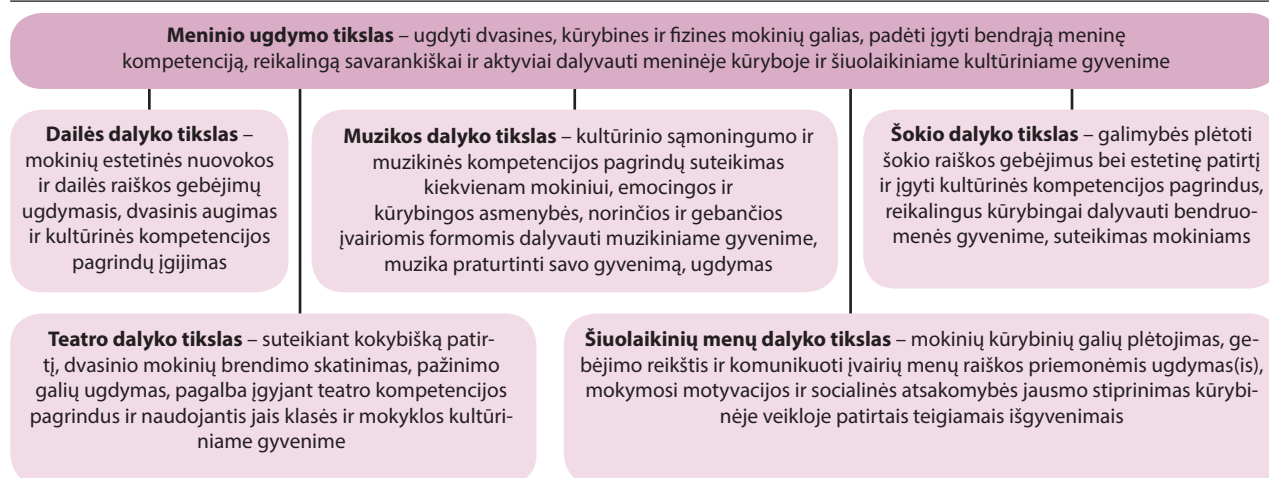
Lietuvoje meninio ugdymo sritį pagrindinio ugdymo lygmenyje sudaro ugdymas pagal **dailės, muzikos, šokio, teatro** ir **šiuolaikinių menų** bendrąsias programas¹ (šiuolaikinių menų programa siūloma 9–10 (I–II gimnazijų) klasėse). Visas šias programas sieja trys ugdomosios veiklos sritys:

- meninė raiška;
- meninės raiškos ir meno kūrinių stebėjimas, interpretavimas, vertinimas;

- menų svarbos socialiniame kultūriniame gyvenime pažinimas.

Įgyvendinant **meninio ugdymo dalykų bendrąsias programas** siekiama, kad mokiniai įgytų bendrąją meninę kompetenciją, t. y. mokėjimą kūrybingai reikšti save meninės raiškos priemonėmis ir suprasti bei vertinti savo pačių ir kitų meninę kūrybą. Mokiniai, išsiugdę meninę kompetenciją, turėtų gebėti savarankiškai ir pagrįstai rinktis tolesnio mokymosi ir dalyvavimo meninėje kūryboje ir kultūroje galimybes, lanksčiai prisitaikyti prie sparčių darbo ir užimtumo pokyčių šiuolaikiniame gyvenime (1 pav.).

1 pav. Meninio ugdymo tikslai Lietuvoje (pagrindinio ugdymo lygmuo)

Parengta pagal Bendrąsias programas, 2008

Į visas meninio ugdymo veiklos sritis integruojamas bendrųjų kompetencijų ugdymas, ypač daug dėmesio teikiama **mokėjimui mokytis**. Mokiniais padedama suprasti, ko, kodėl ir kaip jie mokosi, išmokti planuoti mokymąsi, vertinti sėkmę. Mokiniai skatinami ugdytis metakognityvinio mąstymo gebėjimus – pažinti save kaip besimokančius ir tapti vis labiau savarankiškais, kryptingai ir sąmoningai siekiančiais užsibrėžtų tikslų.

2011 m. patvirtinus *Menų brandos egzamino programą*, mokiniams sudaroma galimybė laikyti brandos egzaminą iš pasirinktos krypties: dailės, filmų kūrimo, fotografijos, grafinio dizaino, muzikos, šokio, teatro. Menų brandos egzaminas Lie-

tuvos bendrojo ugdymo mokyklose pirmą kartą įvyko 2013 m. Šis egzaminas nuo anksčiau vykdytų dailės ir muzikos brandos egzaminų skiriasi vykdymo ypatumais ir reikalavimais – atsiskaityta testų, įvestas kūrybinio darbo aprašas, vertinamas ir nuoseklus kūrybinis procesas.

Menų brandos egzamino atsiradimas įgalina aktualizuoti meninį ugdymą jau pagrindinio ugdymo lygmenyje mokiniams tikslingai ugdantis bendrąją meninę kompetenciją, motyvuoja mokinius pasirinkti geriausiai jų poreikius ir interesus atitinkančią menų dalyko programą, gerina meninio ugdymo prasmės supratimą mokykloje ir visuomenėje.

Kiek pagrindinio ugdymo mokinių saviraiškos poreikiams tenkinti renkasi meninį ugdymą?

Neformaliojo vaikų švietimo paskirtis – tenkinti mokinių pažinimo, ugdymosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais. Laukiamą vaiko neformaliojo švietimo rezultatą galima apibrėžti kaip kompetencijų, būtinų asmeniniam, visuomeniniam ir profesiniam gyvenimui, įgijimą. Šios kompetencijos turi tiesioginės įtakos sėkmingam vaiko ugdymui(si) formaliojo švietimo sistemoje, padeda spręsti savo problemas ir aktyviai veikti bendruomenėje, visuomenėje, įsitvirtinti darbo rinkoje.

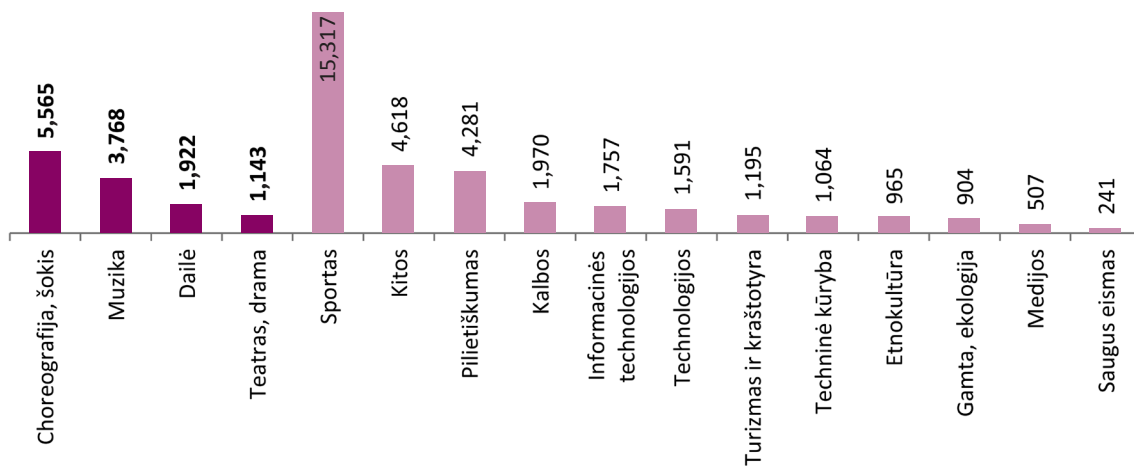
Lietuvoje neformalusis vaikų švietimas skirstomas į du tipus: *neformaliojo vaikų švietimo programas* (joms būdingas

lankstumas turinio, laiko, taikomų ugdymo metodų atžvilgiu), kurios gali būti įgyvendinamos būreliuose, studijose, klubuose ir pan., ir *formalųjį švietimą papildančios ugdymo programos*, kurias įgyvendina dailės, muzikos, sporto, meno mokyklos.

2016–2017 mokslo metais daugiau kaip 28 tūkst. (apie 18 proc.) pagrindinio ugdymo lygmens mokinių saviraiškos poreikiams tenkinti buvo pasirinkę meninį ugdymą. Iš jų daugiau nei 12 tūkst. dalyvavo įvairiose meninio ugdymo neformaliojo vaikų švietimo programose (2 pav.), o daugiau nei 15 tūkst. mokinių dalyvavo įvairiose meninio ugdymo programose, papildančiose formalųjį švietimą. Dėl statistinių duomenų rinkimo ypatumų į šiuos skaičius nėra įtraukti mokiniai, meninės raiškos būrelius lankantys bendrojo ugdymo mokyklose, todėl tikėtina, kad tikrieji mokinių dalyvavimo meninėje veikloje mastai yra kur kas didesni.

¹ Mokiniais, besimokantiems pagal pagrindinio ugdymo programą, privalomos tik dailės ir muzikos dalykų pamokos. Šokio ir teatro dalykų programos mokykla gali teikti atsižvelgdama į savo ir mokinių pasirinkimo galimybes.

2 pav. Pagrindinio ugdymo mokinių, dalyvaujančių neformaliojo švietimo programose, skaičius (2016–2017 m. m.)

Šaltinis: ŠVIS

Tarp pasirinkusių neformaliojo vaikų švietimo meninio ugdymo programas populiariausios buvo choreografijos ir šokio bei muzikos krypties programos (atitinkamai daugiau nei 5,5 tūkst. ir daugiau nei 3,7 tūkst. pagrindinio ugdymo

lygmens mokinių), o tarp pasirinktų papildančių formalijų švietimą programų aiškiai vyrauja muzikos krypties programos (daugiau nei 10 tūkst. pagrindinio ugdymo lygmens mokinių).

Kokia meninio ugdymo pamokos kokybė Lietuvos pagrindiniame ugdyme?

Meninis ugdymas daro įtaką mokinio asmenybei, elgsenai, socialinėms emocinėms kompetencijoms ir kitų dalykų mokymosi pasiekimams. *Muzikos* mokymasis turi įtakos besimokančiojo intelekto lavinimui, akademiniam pasiekimams, fonologiniams gebėjimams², darantiems įtaką skaitymo gebėjimų raidai ir užsienio kalbų mokymuisi. *Teatro* dalyko mokymasis lavina kalbinius gebėjimus (skaitomo ir klausomo teksto suvokimas, rašymo ir skaitymo gebėjimai, kalbėjimo gebėjimai) ir socialines emocines kompetencijas (empatija, emocijų raiška ir valdymas). *Vizualieji menai* ir *šokis* lavina vizualinį erdvinį suvokimą.

Tačiau ekspertai pabrėžia, kad visa tai pasiekama tik su viena esmine sąlyga – jei meninis ugdymas organizuojamas kokybiškai. Netinkamai suplanuotoje ir prastai vedamoje pamokoje vaikų kūrybingumas, kritinis mąstymas, socialinės emocinės kompetencijos ir kitų dalykų mokymuisi svarbūs gebėjimai gali likti nė kiek nepaliesti (Winner, Goldstein, Vincent-Lancrin, 2013; Girdzijauskienė, 2016). Todėl itin svarbu ieškoti atsakymų į klausimą, kokia yra meninio ugdymo pamokų kokybė Lietuvoje.

Vienas iš šaltinių, galinčių padėti atsakyti į šį klausimą, yra Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros organizuojamas ir atliekamas mokyklų, vykdančių bendrojo ugdymo programas, veiklos kokybės išorinis vertinimas. Jo metu daugiausia dėmesio skiriama pamokos (ar kitos ugdomosios veiklos) stebėjimui. Iki 2017 m. stebint pamokas buvo vertinami aštuoni pamokos komponentai: **pamokos planavimas ir organizavimas; mokymas; mokymasis; pagalba mokiniui; vertinimas; santykiai, tvarka, klasės valdymas; mokymosi aplinka; pasiekimai pamokoje**. Kiekvienas komponentas aprašomas pamokos stebėjimo protokole ir įvertinamas pagal 5 balų skalę nuo N (labai prastai) iki 4 (labai gerai).

2011–2016 m. buvo vertinta 23 490 pagrindinio ugdymo pamokų ir veiklų, iš jų **1516** – meninio ugdymo. 9 iš 10 vertintų

meninio ugdymo pamokų buvo muzikos arba dailės pamokos (1 lentelė).

1 lentelė. 2011–2016 m. vertintų meninio ugdymo pamokų ir kitų veiklų pagrindiniame ugdyme skaičius

Meninio ugdymo dalykai	Dažnis
Muzika	696
Dailė	676
Šokis	24
Teatras	12
Buities dizainas	2
Fotografija	1
Neformalusis meninis ugdymas	105

Šaltinis: NMVA

Lyginant meninio ugdymo pamokų vertinimą iki 2011 m. ir nuo 2011 m., statistiškai reikšmingi skirtumai nustatyti vertinant du komponentus: *pamokos planavimą ir organizavimą* bei *pasiekimus pamokoje*. Per pastaruosius 6 metus abiejų šių komponentų kokybė prastėjo. Nežymūs teigiami pokyčiai fiksuoti vertinant *pagalbą mokiniui* ir mokinių pasiekimų vertinimą (2 lentelė).

Lyginant 2011–2016 m. meninio ugdymo ir kitų dalykų pamokų kokybę, statistiškai reikšmingi skirtumai rodo, kad meninio ugdymo mokytojams geriau sekasi paruošti *mokymosi aplinką*, o mokiniams per šias pamokas geriau sekasi *mokytis* (savarankiškai atlikti užduotis, vertinti savo mokymąsi, nurodyti mokymosi sunkumus ir problemas ir t. t.). Tačiau prasčiau nei per kitų dalykų pamokas pavyksta *planuoti ir organizuoti pamoką* bei užtikrinti gerus mokytojo ir mokinių *santykius, tvarką ir valdyti klasę*.

Pasiekimų pamokoje komponentas šiuo metu yra prasčiausiai vertinamas ir meninio ugdymo, ir kitų dalykų pamokose. Geriausiai meninio ugdymo pamokose įvertintas *mokymosi aplinkos* komponentas, o kitų dalykų pamokose – *santykių, tvarkos ir klasės valdymo* komponentas (2 lentelė).

² Gebėjimas suvokti, analizuoti kalbos garsus ir jais operuoti.

2 lentelė. Pagrindinio ugdymo pamokų komponentų kokybės vertinimas

	2007–2010 m.		2011–2016 m.	
	Meninis ugdymas	Kiti dalykai	Meninis ugdymas	Kiti dalykai
Pamokos planavimas ir organizavimas	2,45	2,37	2,32	2,37
Mokymas	2,56	2,47	2,56	2,53
Mokymasis	2,56	2,44	2,56	2,51
Pagalba mokiniui	2,21	2,13	2,40	2,36
Vertinimas	2,16	2,15	2,27	2,30
Santykiai, tvarka, klasės valdymas	2,73	2,83	2,65	2,77
Mokymosi aplinka	2,70	2,52	2,72	2,61
Pasiekimai pamokoje	2,35	2,24	2,15	2,16
Vidutinis įvertinimas	2,46	2,40	2,46	2,45

■ – aukščiausios reikšmės; ■ – žemiausios reikšmės.

Šaltinis: NMVA

Koreliacinė analizė atskleidė, kad stipriausi ryšiai sieja *pamokos planavimo ir organizavimo* bei *mokymo* komponentus, taip pat *mokymo ir mokymosi* komponentus (3 lentelė). Tai rodo, kad tinkamai suplanavus pamoką (numačius jos struktūrą, suderinus mokymosi uždavinius, metodus ir priemones, apmaščius pamokos laiko panaudojimą), galima tikėtis ir aukštesnės mokymo kokybės. O geresnis mokymas padėtų skatinti mokinių mokymąsi (aktyvumą, savarankiškumą, gebėjimą įsivertinti, bendradarbiauti, prisiimti atsakomybę už savo mokymąsi). Vidutiniai koreliaciniai ryšiai *pamokos pla-*

navimų ir organizavimų bei *mokymą* sieja ir su visais kitais pamokų komponentais. Tai išryškina *pamokos planavimo ir organizavimo komponento* įtaką visai meninio ugdymo pamokos kokybei. Tačiau būtent šis komponentas yra vienas iš dviejų, kurių kokybė meninio ugdymo pamokose per pastaruosius šešerius metus statistiškai reikšmingai prastėjo (2 lentelė). Tuo tarpu geriausiai vertinamą pamokos komponentą – *mokymosi aplinką* – su kitais pamokos komponentais sieja silpniausi ryšiai. Todėl galima daryti prielaidą, kad ji daro mažesnę įtaką bendrai pamokos kokybei nei kiti komponentai.

3 lentelė. 2011–2016 m. meninio ugdymo pamokų komponentų koreliaciniai ryšiai pagrindiniame ugdyme

	Pamokos planavimas ir organizavimas	Mokymas	Mokymasis	Pagalba mokiniui	Vertinimas	Santykiai, tvarka, klasės valdymas	Mokymosi aplinka	Pasiekimai pamokoje
Pamokos planavimas ir organizavimas		0,74	0,59	0,60	0,63	0,58	0,52	0,67
Mokymas	0,74		0,70	0,65	0,62	0,61	0,55	0,61
Mokymasis	0,59	0,70		0,60	0,53	0,68	0,49	0,56
Pagalba mokiniui	0,60	0,65	0,60		0,61	0,54	0,44	0,57
Vertinimas	0,63	0,62	0,53	0,61		0,51	0,43	0,62
Santykiai, tvarka, klasės valdymas	0,58	0,61	0,68	0,54	0,51		0,51	0,52
Mokymosi aplinka	0,52	0,55	0,49	0,44	0,43	0,51		0,43
Pasiekimai pamokoje	0,67	0,61	0,56	0,57	0,62	0,52	0,43	

■ – stiprus ryšys (nuo 0,7 iki 1); ■ – vidutinis ryšys (nuo 0,5 iki 0,69); □ – silpnas ryšys (nuo 0,2 iki 0,49).

Šaltinis: NMVA

Lyginant *skirtingų meninio ugdymo dalykų* pamokų ir kitų ugdymo veiklų vertinimo rezultatus matyti, kad geriausiai vertinamos neformaliojo meninio ugdymo veiklos (4 lentelė). Šių veiklų vertinimo rezultatui įtakos galėjo turėti jų lankstumas ugdymo turinio ir metodų atžvilgiu ir savanoriškas mokinių pasirinkimas jas lankyti.

Teatro mokytojams geriausiai sekasi *planuoti ir organizuoti pamokas* ir kitas ugdomasias veiklas bei aptarti, apibendrinti ir tikrinti mokinių *pasiekimus*. Ir teatro, ir šokio mokytojams geriausiai sekasi kurti ir puoselėti *mokymosi aplinką*. Dailės moky-

tojams sunkiau nei kitų meninio ugdymo dalykų mokytojams sekasi organizuoti *mokymą*, kurti gerus mokytojo ir mokinių *santykius, tvarką ir valdyti klasę*, rūpintis *mokymosi aplinka*. Muzikos mokytojams sunkiau nei kitų meninio ugdymo dalykų mokytojams sekasi organizuoti mokinių *mokymąsi*, teikti *pagalbą mokiniui, vertinti* mokinių pasiekimus bei pažangą, aptarti, apibendrinti ir tikrinti mokinių *pasiekimus*. Ir dailės, ir muzikos mokytojams sunkiau nei tiems sekasi *planuoti ir organizuoti pamoką* (4 lentelė).

4 lentelė. 2011–2016 m. meninio ugdymo dalykų pamokų ir kitų veiklų komponentų kokybės vertinimas (pagrindinis ugdymas)

	Dailė	Muzika	Teatras	Šokis	Neformalusis meninis ugdymas
Pamokos planavimas ir organizavimas	2,29	2,29	2,67	2,54	2,66
Mokymas	2,51	2,54	2,67	2,83	2,95
Mokymasis	2,55	2,49	2,92	2,79	3,03
Pagalba mokiniui	2,53	2,21	2,50	2,42	2,88
Vertinimas	2,30	2,16	2,58	2,38	2,71
Santykiai, tvarka, klasės valdymas	2,57	2,66	2,92	2,63	3,15
Mokymosi aplinka	2,63	2,81	2,83	2,83	2,68
Pasiekimai pamokoje	2,16	2,07	2,58	2,33	2,52
Vidutinis įvertinimas	2,44	2,40	2,71	2,59	2,82

■ – aukščiausios reikšmės; ■ – žemiausios reikšmės.

Šaltinis: NMVA

Lyginant meninio ugdymo kokybę pagal **klases**, matyti, kad geriausiai įvertintos meninio ugdymo pamokos, vestos 5 ir 10 klasių mokiniams, o žemiausiais balais įvertintos 9 klasės mokiniams vestos pamokos (5 lentelė).

5 lentelė. 2011–2016 m. meninio ugdymo pamokų komponentų kokybės vertinimas pagal klases (pagrindinis ugdymas)

	5 klasė	6 klasė	7 klasė	8 klasė	9 klasė	10 klasė
Pamokos planavimas ir organizavimas	2,34	2,31	2,35	2,31	2,23	2,32
Mokymas	2,62	2,55	2,54	2,54	2,48	2,57
Mokymasis	2,62	2,55	2,55	2,51	2,44	2,57
Pagalba mokiniui	2,38	2,42	2,42	2,33	2,32	2,48
Vertinimas	2,29	2,29	2,26	2,21	2,20	2,26
Santykiai, tvarka, klasės valdymas	2,64	2,58	2,64	2,59	2,60	2,72
Mokymosi aplinka	2,75	2,71	2,74	2,68	2,69	2,80
Pasiekimai pamokoje	2,20	2,11	2,12	2,15	2,10	2,14
Vidutinis įvertinimas	2,48	2,44	2,45	2,41	2,38	2,48

■ – aukščiausios reikšmės; ■ – žemiausios reikšmės.

Šaltinis: NMVA

Pagal **mokyklos tipą** reikšmingi skirtumai nustatyti tik vertinant **mokymosi aplinką**: ji geriausiai įvertinta progimnazijose (2,83 balo), prasčiausiai – vidurinėse mokyklose (2,64 balo). Šiuos skirtumus gali paaiškinti tai, kad progimnazijos dažniausiai yra didmiesčių ir miestų mokyklos, turinčios daugiau mokinių, todėl gaunamas didesnis finansavimas teikia galimybę labiau praturtinti mokyklos ugdymo aplinką.

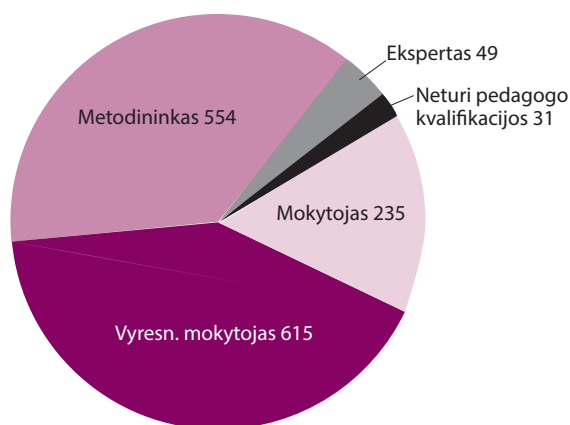
Pagal klases dydį statistiškai reikšmingi skirtumai nustatyti lyginant 2 pamokos komponentų vertinimą: *santykių, tvarkos, klasės valdymo* (geriausiai įvertinta klasėse, kur mokėsi 1–8 mokiniai, prasčiausiai – klasėse, kur mokėsi daugiau kaip 24 mokiniai) ir *mokymosi aplinkos* (geriausias įvertinimas klasėse, kur mokėsi daugiau kaip 24 mokiniai, prasčiausiai – klasėse, kur mokėsi 1–8 mokiniai).

2011–2016 m. buvo stebėtos **1484** mokytojų vestos meninio ugdymo pamokos. Didžiausią mokytojų dalį (79 proc.) sudarė turintieji vyresniojo mokytojo ir mokytojo metodininko kvalifikacines kategorijas (3 pav.).

Išorinio vertinimo duomenys rodo, kad vidutinis įvertinimas aukščiausias tų meninio ugdymo pamokų, kurias vedė aukščiausias kvalifikacines kategorijas turintys mokytojai – metodininkai ir ekspertai (vidutinis pamokos vertinimas atitinkamai 2,57 ir 2,88 balo).

Tačiau ir aukštą kvalifikacinę kategoriją turinčių mokytojų vedamų pamokų kokybė labai skiriasi – net ketvirtadalio mo-

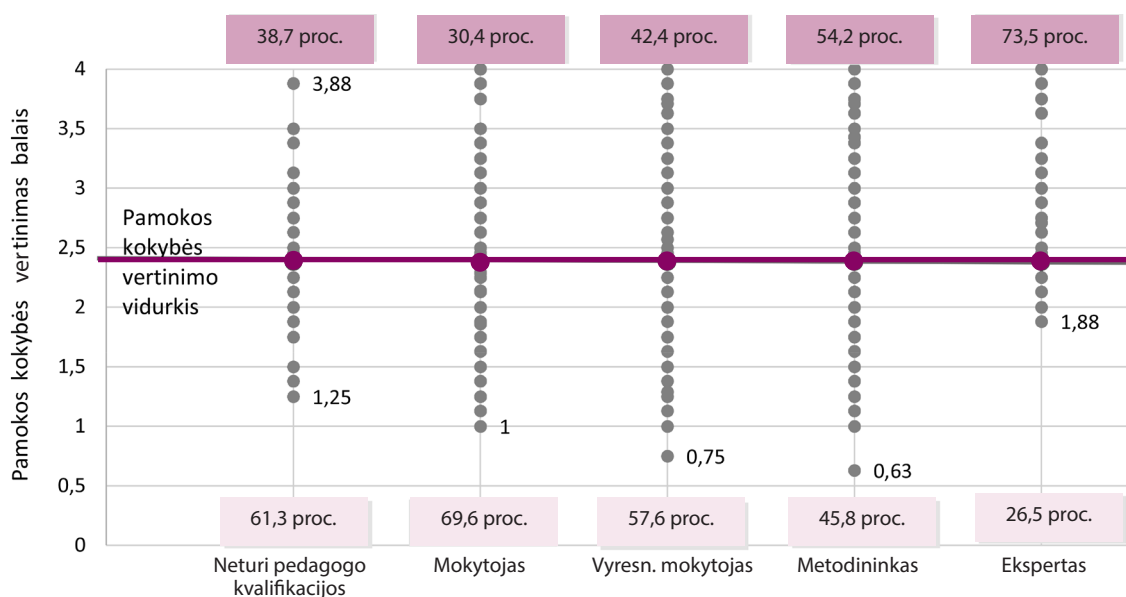
3 pav. Meninio ugdymo mokytojų, kurių pamokos buvo vertintos 2011–2016 m., pasiskirstymas pagal kvalifikacinę kategoriją

Šaltinis: NMVA

kytojų ekspertų ir beveik pusės mokytojų metodininkų vestų pamokų įvertinimas yra žemesnis nei bendras meninio ugdymo pamokų vidurkis (4 pav.).

4 pav. Meninio ugdymo pamokų vertinimas pagal mokytojo kvalifikacinę kategoriją

Šaltinis: NMVA

Nuo 2015 m. išorės vertintojai, stebėdami pamokas, įvertina ir tai, kokia **ugdymo paradigma** vadovaujasi mokytojas – tradicine *mokymo* paradigma (kuriai būdingas orientavimasis į rezultatą, daugiausia dėmesio skiriama mokytojui, kurio užduotis yra perteikti žinias ir nurodyti mokymosi instrukcijas), šiuolaikine *mokymosi* paradigma (kuriai būdingas orientavimasis į mokymosi procesą ir daugiausia dėmesio skiriama mokiniui, jam tikslingai suteikiama laisvė tapti ugdymo proceso kūrėju, turinio formuotoju ir vertintoju) ar dar tik *bandoma dirbti pagal mokymosi paradigmą*, t. y. pamokoje pastebima kai kurių šiai paradigmą būdingų bruožų.

Vertintojų nuomone, meninio ugdymo pamokos pagal šį bruožą neišsiskiria iš kitų mokomųjų dalykų pamokų – apytiksliai 6 iš 10 stebėtų meninio ugdymo pamokų vedamos vadovaujantis mokymo paradigma, 3 iš 10 pamokų bandoma dirbti pagal mokymosi paradigmą ir tik 1 iš 10 pamokų vadovaujama mokymosi paradigma (6 lentelė).

Tų pamokų, kurios buvo priskirtos *mokymo* paradigmai, ir bendras vertinimas (2,13 balo), ir atskirų pamokos komponentų vertinimas buvo statistiškai reikšmingai žemesni nei tų pamokų, kurios priskirtos *mokymosi* paradigmai (vidutinis jų vertinimas 3,31 balo) ar kuriose buvo bent jau *bandoma dirbti pagal mokymosi paradigmą* (vidutinis jų vertinimas 2,68 balo).

6 lentelė. Vertintų meninio ugdymo pamokų pasiskirstymas pagal vyraujančią ugdymo paradigmą (pagrindinis ugdymas)

	Meninio ugdymo pamokos	Kitos pamokos
Mokymo (tradicinė) paradigma	63,8 proc. (236 pamokos)	60,7 proc. (3451 pamoka)
Mokymosi (šiuolaikinė) paradigma	8,6 proc. (32 pamokos)	8,0 proc. (456 pamokos)
Bandoma dirbti pagal mokymosi paradigmą	27,6 proc. (102 pamokos)	31,3 proc. (1782 pamokos)

Šaltinis: NMVA

Ką vertintojai rekomenduoja tobulinti meninio ugdymo pamokose?

Po stebėtos pamokos išorės vertintojas su mokytoju aptaria ir nurodo ne mažiau kaip 3 stipriuosius ir ne daugiau kaip 2 tobulintinus pamokos aspektus. 2015–2016 m. vertinant pagrindinio ugdymo meninio ugdymo pamokas dažniausiai kaip stiprieji buvo nurodomi aspektai, susiję su *mokymu*, *mokymosi* ir *mokymosi aplinka*, o kaip tobulintini – susiję su *pamokos planavimu ir organizavimu*, *pasiekimais pamokoje* ir *vertinimu* (7, 8 lentelės).

Vertinant **pamokų planavimą ir organizavimą** daugiausia užfiksuota tobulintinų atvejų (24 iš 46), susijusių su pamokos uždavinio kėlimu. Gana dažnai uždavinys yra menkai pama-

tuojamas, neorientuotas į rezultatą, nekonkretus ar per siauras, nederantis su metodais. Vertinant laiko vadybą per pamokas pastebėta, kad per daug laiko sugaištama organizaciniams dalykams (pavyzdžiui, skirstymui grupėmis), todėl per mažai jo lieka rezultatų aptarimui, apibendrinimui ir įsivertinimui.

Mokymo komponentui tenka daugiausia vertintojų užfiksuotų stipriųjų atvejų (69 atvejai). Meninė ugdymo veikla kryptingai siejama su gyvenimu, kasdiene aplinka, mokinių gyvenimo patirtimi ir turimomis žiniomis, pasirinkti metodai leidžia išlaikyti mokinių darbingumą ir skatina aktyvumą. Tinkamai organizuotas mokymas skatina ir aktyvų mokinių **mokymąsi** (56 atvejai) – vertintojai pažymi, kad dauguma mokinių geba savarankiškai atlikti užduotis, yra aktyvūs, įsitraukę į mokymąsi, nebijo klausti ir siekia pažangos.

7 lentelė. Stiprieji ir tobulintini meninio ugdymo pamokų komponentai (dalis proc.)

Tobulintini komponentai		Stiprieji komponentai	
Pamokos planavimas ir organizavimas	25,1	Mokymas	28,4
Pasiekimai pamokoje	23,8	Mokymasis	17,4
Vertinimas	14,2	Mokymosi aplinka	16,1
Mokymas	11,6	Santykiai, tvarka, klasės valdymas	11,8
Santykiai, tvarka, klasės valdymas	11,3	Vertinimas	8,1
Mokymasis	6,1	Pamokos planavimas ir organizavimas	7,5
Pagalba mokiniui	3,9	Pagalba mokiniui	7,3
Mokymosi aplinka	3,9	Pasiekimai pamokoje	3,4

Šaltinis: NMVA

8 lentelė. Tobulintini ir stiprieji meninio ugdymo pamokų aspektai (2015–2016 m.)

Tobulintini aspektai	Atvejų skaičius		Stiprieji aspektai
Pamokos planavimas ir organizavimas			
Neapibrėžtas pamokos uždavinys	24	8	Logiška pamokos struktūra
Neracionalus ir neveiksmingas pamokos laiko naudojimas	16	6	Tinkamai suformuluotas uždavinys, derantis su veikla
Netinkamas pamokos, mokytojo veiklos planavimas	4	4	Mokytojo veiklos planavimas
Netinkama, nelogiška pamokos struktūra	2	1	Tinkamai organizuota pamoka
Mokymas			
Netinkami metodai	7	25	Mokymosi medžiagos aktualizavimas
Neaktualizuojama mokymosi medžiaga	4	21	Aiškinimo ir nurodymų vaizdumas, suprantamumas
Nederinamas individualus ir grupinis darbas	3	9	Tinkamas metodų parinkimas ir jų dermė
Per sunkios užduotys	2	4	Tinkamas mokytojo ir mokinių dialogas
Mokytojo dominavimas	1	4	Etnokultūros ir žmogiškųjų vertybių ugdymas
Neefektyvi dalykų integracija	1	3	Mokymo nuostata ugdyti kūrybingumą
Ugdomoji veikla skubota, nepakankamai efektyvi	1	3	Tarpdalykiniai integraciniai ryšiai
Mokymasis			
Mokiniams trūksta atsakomybės ir mokymosi motyvacijos	3	35	Mokinių aktyvumas ir savarankiškumas
Negebėjimas mokytis	3	13	Motyvacija mokytis ir atsakomybė už savo mokymąsi
		8	Mokymasis bendradarbiaujant
Pagalba mokiniui			
Užduočių ir veiklos nediferencijavimas	6	12	Mokytojo pagalba mokantis ir tikslingas konsultavimas
Nepanaudojamas gabųjų mokinių potencialas	1	5	Kiekvieno mokinio matymas
		4	Tinkamas ugdymo diferencijavimas ir individualizavimas
Vertinimas			
Neaiškūs vertinimo kriterijai	17	7	Mokiniai skatinami įsivertinti
Neefektyvus formuojamasis vertinimas	3	7	Taikomas formuojamasis vertinimas
Netinkami vertinimo būdai ir jų dažnumas	2	5	Aiškūs vertinimo kriterijai
Neefektyvus vertinimas kaip ugdymas	2	2	Išmokimo stebėjimas
Santykiai, tvarka, klasės valdymas			
Susitarimų dėl drausmės ir tvarkos nesilaikymas	13	18	Gerai, pagarbūs, geranoriški mokytojo ir mokinių santykiai
Neefektyvus klasės valdymas	4	12	Šiltas mikroklimatas, palankus mokytis
Klasės mikroklimatas nepalankus mokytis	2	4	Aiškių susitarimų dėl drausmės laikymasis
		3	Klasės ir emocijų valdymas
Mokymosi aplinka			
IKT priemonių stoka	2	22	Tikslingas naudojimas mokymo priemonėmis
Aplinka nepritaikyta meninio ugdymo pamokoms	2	21	Tikslingas ir veiksmingas naudojimas IKT
Neestetiška mokymosi aplinka	1	11	Mokytis tinkama aplinka ir patalpos
Pasiekimai pamokoje			
Nestebima kiekvieno mokinio pažanga	15	6	Pamokos uždavinio ir apibendrinimo dermė
Apibendrinimas nesiejamas su pamokos uždaviniu	14	4	Pasiekimų pamokoje aptarimas
Neefektyvus pamokos apibendrinimas	14	2	Mokinių pažangos stebėjimas
Nepamatuojami ir neaptariami mokinių pasiekimai	10	1	Tikslingas išmokimo tikrinimas

Šaltinis: NMVA

Stiprieji pagalbos mokiniui komponento aspektai (21 atvejis) dažniausiai susiję su poveikį darančia individualia pagalba mokiniui ir tikslingu konsultavimu, o tobulintini aspektai (7 atvejai) – su užduočių diferencijavimu.

Daugiausia tobulintinių **vertinimo** komponento aspektų (24 atvejai) susiję su vertinimo kriterijų formulavimu – jie neaiškūs, neapitariami su mokiniais arba visai nenurodomi. Tarp stipriųjų vertinimo komponento aspektų (21 atvejis) vyrauja mokinių skatinimas patiems įsivertinti savo pasiekimus ir formuojamojo vertinimo taikymas – mokiniai dažnai giriami, skatinami pasitikėti savo jėgomis, pabrėžiama mokinių mokymosi sėkmė.

Vertinant santykių, tvarkos ir klasės valdymo komponentą dažniau fiksuoti stiprieji aspektai (37 atvejai) – šilti, nuoširdūs ir bendruomeniški mokytojų ir mokinių santykiai, padedantys kurti gerą mikroklimatą klasėje ir darbingą atmosferą. Tarp tobulintinių aspektų dažniausiai minima aiškių susitarimų dėl drausmės ir jų laikymosi stoka. Drausmės ir tvarkos susitarimų formulavimas ir aptarimas su mokiniais padėtų gerinti klasės valdymą, racionaliau ir veiksmingiau naudoti pamokos laiką, sudarytų palankesnes sąlygas mokytis.

Vertinant mokymosi aplinkos komponentą fiksuota absoliuti dauguma stipriųjų aspektų (54 atvejai) – mokymosi priemonių ir informacijos šaltinių gausa, tikslingas ir veiksmingas naudojimas informacinėmis technologijomis ir jaunos bei esetiškos aplinkos pritaikymas sėkmingam meniniam ugdymui.

Vertinant pasiekimų pamokoje komponentą nustatyti tobulintini aspektai (53 atvejai) paprastai susiję su tuo, kad nėra stebima asmeninė kiekvieno mokinio pažanga, į pamokos rezultatų aptarimą nėra įtraukiami mokiniai, nėra aptariama, kas pamokoje pavyko, kas ne. Gana dažnai nesėkmingas pamokos pasiekimų apibendrinimas yra susijęs su netinkamu pamokos uždavinio formulavimu – jei pamokos uždavinys buvo nekon-

kretus, neleidžiantis patikrinti mokinių pasiekimų ar palyginti jų su išsiskeltu uždaviniu, tai ir apibendrinant pamoką sunku parodyti pamokos pradžios ir pabaigos ryšį.

Ir kiekybinė, ir kokybinė duomenų analizė patvirtina, kad pagrindinio ugdymo lygmenyje meninio ugdymo mokytojams geriausiai sekasi paruošti ir pritaikyti *mokymosi aplinką*, kurti ir palaikyti pamokoje gerus mokytojo ir mokinių *santykius, tvarką ir valdyti klasę, organizuoti mokymą* ir skatinti bei palaikyti mokinių *mokymąsi*.

Tuo tarpu silpnieji ir labiausiai tobulintini pamokų komponentai yra *pasiekimai pamokoje, jų vertinimas ir pamokos planavimas ir organizavimas*. Pastarojo komponento didžiausia tobulintinių atvejų dalis yra susijusi su pamokos uždavinio formulavimu. Tai rodo, kad pačiam mokytojui neturint aiškaus ir mokiniams suprantamo mokymo(si) uždavinio yra sudėtinga tinkamai įvertinti mokinių pasiekimus ir apibendrinti pamokos rezultatus. Pamokos planavimas ir organizavimas yra stipriausiais ryšiais susijęs su visais kitais pamokos komponentais, todėl turi didelės įtakos visai pamokos kokybei. Tačiau būtent šio komponento kokybė per pastaruosius šešerius metus reikšmingai prastėjo. Todėl į meninio ugdymo pamokų planavimo ir organizavimo tobulinimą būtina atkreipti dėmesį ir nacionaliniu lygmeniu.

Valstybės lygmeniu ugdymo turinį apibrėžia *Bendrosios programos*, o mokyklos ir mokytojai, jomis vadovaudamiesi, formuoja mokyklos ir klasės lygmens ugdymo turinį, pritaikydami jį pagal klasių ir mokinių poreikius taip, kad mokiniai pagal savo išgales pasiektų kuo geresnius rezultatus. Todėl *Bendrujų programų* atnaujinimas, pateikimas aiškesne ir mokytojams naudotis patogesne forma ir kryptingas pedagogų planavimo kompetencijų tobulinimas galėtų būti svarbios veiklos kryptys siekiant gerinti pagrindinio ugdymo lygmens meninio ugdymo kokybę.

Šaltiniai

- 2013 metų menų mokyklinio brandos egzamino darbų analizė. Ekspertų išvados. http://www.nec.lt/failai/4071_Menu_brandos_egzamino_analizes_ekspertu_isvados.pdf.
- Girdzijauskienė R. Nemuzikiniai muzikos mokymosi rezultatai Kn. *Kūrybiškas mokytojas – kūrybiški mokiniai*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2016, p. 49–55.
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. rugpjūčio 26 d. įsakymas Nr. ISAK-2433 „Dėl Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo“.
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2013 m. spalio 18 d. įsakymas Nr. V-972 „Dėl Neformaliojo vaikų švietimo finansavimo tobulinimo veiksmų plano 2014–2016 m. patvirtinimo“.
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. sausio 27 d. įsakymas Nr. V-48 „Dėl Rekomendacijų dėl meninio formalųjį švietimą papildančio ugdymo programų rengimo ir įgyvendinimo patvirtinimo“.
- Menų brandos egzamino programa. Ugdymo plėtotės centras. 2011. http://www.upc.smm.lt/ugdymas/bep/failai/2013/1.14_Menu_BEP_aktuali_redakcija_13-01-07.pdf.
- Winner E., Goldstein T., Vincent-Lancrin S. Art for Art's Sake?: The Impact of Arts Education. – Educational Research and Innovation, OECD Publishing. 2013.

ŠVIETIMO PROBLEMOS ANALIZĖ – Švietimo ir mokslo ministerijos leidinių serija, skirta politikams, savivaldybių švietimo padalinių specialistams, mokyklos bendruomenei ir plačiajai visuomenei, nušviečianti kylančias ir sprendžiamas švietimo problemas. Leidiniai skelbiami internete adresais: <http://www.smm.lt/web/lt/teisesaktai/tyrimai-ir-analizes/svietimo-problemos-analizes/2012-metu>; <http://www.sac.smm.lt/index.php?id=36>.

Pasiūlymus, pastabas, komentarus prašome siųsti Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų skyriaus vedėjui Ričardui Ališauskui (ricardas.alisauskas@smm.lt). Autorius, norinčius publikuoti savo parengtas analizes, prašome kreiptis į Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų skyriaus vyriausiąją specialistę Jūratę Vosyltę-Abromaitienę (jurate.vosylte-abromaitiene@smm.lt, tel. (8 5) 219 1121).

Analizę parengė dr. Rima Zablackė, Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros Švietimo politikos analizės skyriaus metodininkė.

Konsultavo: Laima Rutkauskienė, Švietimo ir mokslo ministerijos Pagrindinio ir vidurinio ugdymo skyriaus vyresnioji specialistė, dr. Rūta Girdzijauskienė, Klaipėdos universiteto profesorė, Klaipėdos Vyduo gimnazijos muzikos mokytoja ekspertė.

Meninio ugdymo pamokos kokybė pagrindiniame ugdyme – kokia ji šiandien?

Redaktorė *Mimoza Kligienė*
Maketavo *Valdas Daraškevičius*

2017-07-25. Tir. 1 400 egz.

Išleido Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, Geležinio Vilko g. 12, 03163 Vilnius
Spausdino UAB „Indigo Print“, Piliakalnio g. 1, 46223 Kaunas